

MUSTAFA ÇİFTÇİ'NİN *AH MERCİMEĞİM* KİTABINDA YER ALAN HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

Meliha YEŞİLBAĞ*

Özet

Toplumsal ve kültürel birlikteliği sağlayan maddi ve manevi unsurların tamamı halk kültürünü oluşturmaktadır. Yüzyıllardır insanların tecrübeleriyle şekillenen, nesilden nesle aktararak günümüze kadar taşınan halk kültürü öğeleri, ait olduğu milletin felsefesini ve dünya görüşünü yansıtmaktadır. Böylesine zengin veriler içeren halk kültürü, şair ve yazarların da dikkatini çekmiştir. Bugüne kadar pek çok şair ve yazar roman, hikâye, tiyatro, şiir gibi edebî türlerde bu unsurları kullanmıştır. Modern Türk edebiyatında hikâyeleriyle öne çıkan Mustafa Çiftçi de metinlerini kaleme alırken halk kültürü unsurlarından sıkça yararlanmıştır.

Bu çalışma, Mustafa Çiftçi'nin *Ah Mercimeğim* adlı hikâye kitabındaki halk kültürü unsurlarını içermektedir. Söz konusu hikâye kitabında "halk mutfağı, halk giyim kuşamı, mahalle yaşamı, Türk aile yapısı, evlilik, halk inançları, halk çalgısı, çocuk oyunları" gibi unsurların yanında gündelik konuşmalarda rastlanan "yöresel kelimeler, deyimler, alkışlar, kargışlar, argo ve küfürler, yemin sözleri, lakaplar" gibi halk kültürü unsurlarıyla da karşılaşmıştır. İnceleme aşamasında Sedat Veyis Örnek'in *Türk Halkbilimi* (1977) kitabında yer alan tasnif esas alınmış; ihtiyaç halinde söz konusu eserdeki başlıklara bazı eklemeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Modern Türk edebiyatı, Mustafa Çiftçi, *Ah Mercimeğim*, halk kültürü.

ELEMENTS OF FOLK CULTURE IN MUSTAFA ÇİFTÇİ'S BOOK *AH MERCİMEĞİM*

Abstract

All of the material and spiritual elements that provide social and cultural unity constitute folk culture. Folk culture elements which have been shaped by the experiences of people for centuries and transferred from generation to generation reflect the philosophy and worldview of the nation they belong to. Folk culture which contains such rich data has also attracted the attention of poets and writers from time to time. Up till now, many literary figures have used these elements in literary genres such as novels, stories, plays, and poems. Mustafa Çiftçi, who has come to the fore with his stories in modern Turkish literature, has frequently benefited from elements of folk culture while writing his texts.

This study includes elements of folk culture in Mustafa Çiftçi's storybook *Ah Mercimeğim*. In the aforementioned storybook, besides the elements such as "folk cuisine, folk clothing, neighborhood life, Turkish family structure, marriage, folk beliefs, folk instrument, children's games", folk culture elements such as "local words, idioms, applause, imprecation, slang and curses, words of oath, nicknames" were also encountered. In the analysis phase, the classification in Sedat Veyis Örnek's book *Turkish Folklore* (1977) was taken as a basis; in case of need, some additions were made to the titles of the work in question.

Key Words: Modern Turkish literature, Mustafa Çiftçi, *Ah Mercimeğim*, folk culture.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, e-posta: yesilbagmeliha5@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8767-263X

1. Giriş

Hars ya da ekin kelimeleriyle de karşılanan kültür terimi, *TDK Türkçe Sözlük*'te “Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü.”; “Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü.” şeklinde tanımlanmaktadır. Hem maddi hem de manevi öğelerden oluşan kültürü halk oluşturmaktadır. Halklar, bu öğeleri günümüze kadar taşımışlardır.

Halk kültürü; bir toplumun dini, toplumsal normları, geleneği, ekonomisiyle şekillenmiş ve günümüze kadar çeşitli değişimlere uğrayarak kuşaktan kuşağa aktarılmış değerlerden oluşmaktadır. Söz konusu değerler, “bireylerin toplumla bağını kuvvetlendirerek onlara özel bir kimlik kazandırdığı gibi mevcut düzenin devamlılığını da sağlamaktadır” (Aykaç, 2019: 171). Bu zengin miras edebiyatçıların da dikkatini çekmiş ve halk kültürü unsurları pek çok edebî metinde işlenmiştir. Eserlerinde halk kültürü öğelerine yer veren sanatçılar, bu unsurların kalıcı olmasını ve günümüze kadar taşınmasını sağlamışlardır. Hatta bazı yazarlar, sadece kendi yaşadığı veya hâkim olduğu yörenin folklorunu eserlerine yansıtmıştır. Mustafa Çiftçi de doğup büyüdüğü Yozgat ve çevresinin kültürünü eserlerine taşıyan yazarlarımızdan biridir.

Bu çalışmada Mustafa Çiftçi'nin *Ah Mercimeğim* adlı hikâye kitabında yer alan halk kültürü unsurları ele alınmıştır. Halk kültürü unsurlarının neler olduğu tespit edilirken Sedat Veyis Örnek'in *Türk Halkbilimi* (1977) kitabında yer alan başlıklar kullanılmış; her başlık, *Ah Mercimeğim* kitabından seçilen örnek metinlerle zenginleştirilmiştir. İncelemeye geçmeden önce Mustafa Çiftçi'yi ve *Ah Mercimeğim* kitabını kısaca tanımak faydalı olacaktır.

2. Mustafa Çiftçi'nin Hayatı ve Edebî Yönü

Anadolu insanını konu edindiği hikâyeleriyle tanınan Mustafa Çiftçi, 1977'de Yozgat'ta dünyaya gelmiştir. İlk ve ortaöğrenimini Yozgat'ta bitiren Çiftçi, üniversite eğitimi için Ankara'ya gitmiş, 1999'da Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümünü bitirmiştir. Sonrasında bir yıl süreyle Güney Afrika Cumhuriyeti'nde bulunmuştur. Türkiye'ye döndükten sonra radyo ve televizyon programcılığı ve İngilizce okutmanlığı yapmıştır. Daha önce çeşitli dergilerde yayımlanmış hikâyelerini, *Âdem'in Kekliği ve Chopin* (2012) adlı ilk kitabında bir araya getirmiştir. Sonrasında beş hikâye ve iki derleme kitabı daha yayımlamıştır.

Hikâyelerinin genelinde Yozgat'ı ve Yozgat insanını ele alan Mustafa Çiftçi, içinde bulunduğumuz dijital çağda ana akım öyküler kaleme almayı tercih etmeyerek taşrayı ve taşra insanını konu edinmiştir (Erdöl, 2020: 105). Yazarın eserleri, çoğunlukla olayların merkezindeki kişiler aracılığıyla anlatılmaktadır. Çiftçi'nin bu ifade biçimi, halk dilinin *samimi* atmosferiyle taçlanmaktadır.

Gelenekten izler taşıyan anlatımından ve meddahlık geleneğine uygun ifade biçiminden dolayı hikâyelerinde Ahmet Mithat ve onun yolunu takip edenlerin özelliklerini barındırdığı söylenebilir (Bolat, 2020: 121). Çiftçi'nin hikâyelerinin insanı, her birimizin tanıdığı ya da karşılaştığı insanlar, yani hayatın içinde yer alan gerçek kişilerdir. Aile, arkadaşlık, yoksulluk, baba-oğul ilişkisi, sevgi, aşk ve evlilik gibi tüm kavramlar bu hikâyelerde gerçekçi bir üslupla verilir (Erdöl, 2020: 106). Genel olarak bakıldığında yazar, hikâyelerinde karmaşık, devrik cümlelerden kaçınmakta; oldukça sade ve anlaşılır bir dil kullanmaktadır. Mustafa Çiftçi'nin hikâyelerinde dikkati çeken bir diğer durum ise hikâyelerin yerel ağız özelliklerini ve halk kültürü unsurlarını yansıtır olmasıdır.

Mustafa Çiftçi'nin altı hikâye kitabı bulunmaktadır: *Âdem'in Kekliği ve Chopin* (2012), *Bozkırda Altmışaltı* (2014), *Ah Mercimeğim* (2017), *Ben Yazarım Sen Okursun* (2020), *Ağlaya Ağlaya Öldük Anam Bacım* (2021), *Kalfa Uykusu* (2021). Yazarın Tanıl Bora ile birlikte yayımladığı iki tane de derleme kitabı vardır: *Yengeler Cumhuriyeti* (2017), *Enişte Risalesi* (2019).

2.1. *Ah Mercimeğim* Kitabında Yer Alan Hikâyelerin Konuları

Mustafa Çiftçi'nin *Ah Mercimeğim* kitabında altı hikâye bulunmaktadır. Bu hikâyeler sırasıyla “Ah Mercimeğim”, “Baba Neredesin?”, “Bacanaklar”, “Bahar Eyyamında Bülbül Sesinde”, “Köfte Ekmek”, “Uykucu Duman ve Ben”dir. Hikâyelerin konuları ise kısaca şöyledir:

Ah Mercimeğim: Anlatıcının kendisinden yaşça büyük bir kıza aşkı, bu aşkı itiraf edememesinden dolayı çektiği acı ve anlatıcının kendi içinde yaşadığı hisler anlatılmaktadır.

Baba Neredesin?: Bir ailenin fakirlikten kurtulup fabrika kurma düşüncesiyle gittiği Kırıkkale'ye alışma çabaları ve önüne çıkan çeşitli engellerden dolayı okula gidemeyip bununla mücadele eden bir çocuğun hikâyesi anlatılmaktadır.

Bacanaklar: Birbirini kardeş bilmiş iki dostun heyecanları, hayalleri, sevinçleri, hüznüleri, yaşadıkları sıkıntılarda birbirlerine destek olmaları ve bu iki dostun aile ilişkileri anlatılmaktadır.

Bahar Eyyamında Bülbül Sesinde: Çalgıcılık yapan ve maddi yönden zor durumda olan bir babanın, kendi işi yüzünden eşiyile olan çatışmaları ve oğluna iş araması neticesinde gelişen olaylar anlatılmıştır.

Köfte Ekmek: Bir ilçede yaşayan ve esnaf lokantası olan bir adamın, eşinin ısrarcı isteklerinden dolayı ailesiyle birlikte il merkezine gitmesi, burada yeni bir iş kurması ve adamın modern hayata alışmaması neticesinde yaşadığı içsel buhran anlatılmaktadır.

Uykucu Duman ve Ben: Üniversite okumak için başka şehre giden bir kızın, âşık olmasından dolayı toplumdan ve ailesinden gördüğü acımasız davranışlar anlatılmaktadır.

3. *Ah Mercimeğim* Kitabında Yer Alan Halk Kültürü Unsurları

3.1. Halk Mutfağı

Çiftçi'nin hikâyelerindeki yemek isimleri hikâyelerin geçtiği yörelerin yemek kültürüyle ilgili ipuçları sunmaktadır. Hikâyelerde tespit edilen halk mutfağı unsurları şunlardır:

Evvelden bir oturuşta iki kıymalı pideyi yerdim de daha iştahlı iştahlı yalanırdım. (s. 10)

Dairede memurlara kebablar ısmarladım. Mahallede çocuklara leblebiler dağıttım. (s. 18)

Uykudan kalkınca anam çay demler, yumurta kırar, bir de reçel koyardı sofraya. (s. 46)

Kış girmeden evvel konserve, reçel yaparak, patlıcan, biber kurutup satarak geçim düğümünü çözmeye uğraşıyordu. (s. 47)

Zakir'in babası peynir, domates verirdi. Biz de çay demlerdik. Karnımız doyardı. (s. 48)

Kudret Hoca deneme imtihanında başarılı olduğumuz için Zakir'le bana yarım ekmek köfte, bir de ayran aldı. (s. 55)

"Keşke gazoz alsaydı" dedik. Amma ses etmedik. (s. 55)

Mesela, kuru soğan kıymetlenecek diye babam epeyce borçlanarak kuru soğan alıp bir depoya koymuştu. (s. 27)

Tabakta can eriği, közde mısır, bardakta buz gibi limonata, çıtır simit... (s. 29)

Adımı sordu, söyledim. Bana oralet söyledi. (s. 32)

Yufka ekmeğe süzme yoğurt sürdü. Üstüne toz şeker serpti. (s. 33)

Sabah kahvaltısında yufka ekmek ve yumurtayla yapılan bol tereyağlı omacı yemeyi severdi. (s. 62)

Ben aynı gün akşam sofrada dükkânın anahtarını çıkardım masaya koydum. Sonra çorba kaşıklamaya durdum. (s. 94)

Yanıma bir kap dolusu çekirdek alıp bulmaca çözmekti derdim. (s. 100)

Ben dondurma almak isterdim, o itiraz ederdi. (s. 100)

Görüldüğü gibi hikâyelerde daha çok sebze, meyve ve içecek isimleri geçmektedir. Tespit edilen yiyecek ve içecek unsurları bizlere o yörede yaygın olarak tüketilen ürünlerin neler olduğunu göstermektedir. Ayrıca yöre halkının kış hazırlığı olarak hangi ürünleri yaptığına dair ipuçlarını da hikâyelerde bulmak mümkündür.

3.2. Halk Giyim Kuşamı

Kıyafet, bir medeniyetin değişimini ve belli bir çağın, milletin niteliklerini gösteren araçlardan biridir. Bir milletin kıyafet kültürü, o milletin sosyal, politik, ekonomik, kültürel hayatının şartlarına göre oluşmaktadır (Ay ve Bakır, 2008: 310). *Ah Mercimeğim* kitabında yer alan giyim-kuşam unsurları ise şu şekildedir:

Her bayram boşuna mı takım elbise diktiririm? (s. 10)

Mintanımın üstten üç düğmesi boşuna mı açık? Ayakkabılarım her zaman boşuna mı boyalı be hey Aslı? (s. 10)

İskarpın çekmişim ayağıma ki benzeri Ankara'da yok. Kolumdaki saati ecdadın görmemiştir. (s. 10)

Benim sırtımda laci bir damatlık olacak. (s. 12)

O hurka Aslı'da sütlü kahve üzerindeki köpük gibi olmuş. (s. 17)

Sonra pantolonuna baktım. Pantolon parlamış, kayış gibi olmuştu. (s. 43)

Atleti çok kirli olurmuş Zakir'in. (s. 46)

Ceket çalgıcı adam için battaniye gibidir. (s. 65)

Neredeyse her müşteriye bir şapka bir tişört dağıttım. (s. 90)

Duman gözlerinden akan yaşı yemenisinin ucuna silerek halıyı açtı ve anlatmaya başladı. (s. 106)

Hikâyelerde hem erkeklere hem de kadınlara ait kıyafet isimleri geçmektedir. Bunların tamamı Anadolu'da sıklıkla görülen giyim-kuşam unsurları olup hikâyelerde özel bir yöresel kıyafete rastlanmamaktadır.

3.3. Mahalle Yaşamı

Köy yaşamında çeşme başları, kimi zaman sevgililer için buluşma noktası kimi zamansa köyün genç kızlarının sohbet etme mekânıdır. Çiftçi de "Ah Mercimeğim" hikâyesinde şehirdeki bir mahallede ceviz ağacının etrafında toplanıp sohbet eden, dedikodu yapan genç kızlardan bahseder. Ceviz ağacının etrafında geçen olaylar, konuşmalar bize adeta bir köyde çeşme başında yapılan konuşmaları hatırlatmaktadır:

Mahallemizde bir ceviz ağacı vardı. Bahçe içinde, dev gibi bir ağaç. Kızlar cevizin dibine oturup kahkaha yuvarlardı. Ellerinde işlengi, ağızlarında sakız. Cevizin dibinde konuşarak, gülüşerek sanki bir melhem karıştırırlardı, yaralarına sürerlerdi. (s. 7)

Cevizin dibine doluşan kızların bir kenarda çayları kaynardı. Börek çörek olurdu. Her gün ama her gün bu cevizin dibi böyle kalabalıktı. (s. 8)

Cevizin dibi kaynıyordu. Aslı'nın gelin gideceği yer Marmaris'ti. Oradaki bir sarrafla evlenecekti. Kızlar laf kazanını habire harlıyorlardı... "Ne şanslısın. Tüm yıl tatil gibi olacak sana." "Sen zaten altın gibiydin bir de altıncıya düştün kız." "Altın suyuna battın da çıktın say bacım." (s. 11)

Komşuluk ilişkileri eskiye nazaran zayıflamış olsa da özellikle bu ilişkiler küçük şehirlerde halen canlı bir şekilde sürdürülmektedir. Mahalle yaşamının samimi ilişkisi gereği mahalleye yeni gelen bir kimseye ya da uzun zamandır görmediğimiz bir komşu, ahabap uzak bir yerden geldiyse ona “hoş geldin” demeye gidilir. Bu, aynı civarda veya aynı mahallede yaşayan kişilerin sergilemiş olduğu bir gelenektir. “Ah Mercimeğim” adlı hikâyede de komşuluk ilişkilerinin içtenlikle devam ettiğini hikâye içerisinde geçen konuşmalardan anlayabiliyoruz:

“Kız gel seninle Aslı ablana bakıp gelelim. Yeni gelmiş ya hem hoş geldin demiş oluruz. Dönüşte de seninle çekirdek çitleyip gezeriz ecik.” (s. 17)

Biz sorduk, o söyledi. O söyledi biz kafa salladık. Güldük, gülümsedik. Komşu ziyaretinde işler nasıl olursa öyle işledik. (s. 17)

Hikâyelerde anlatılan komşuluk ilişkileri, günümüz şehir hayatında olduğu gibi uzak ve soğuk değildir. Aksine eskinin samimi havasını yansıtmakta, okuyucuda huzurlu bir ortam hissi uyandırmaktadır.

3.4. Türk Aile Yapısı

Türk aile yapısında baba figürü; otorite sahibi, çekinilen, korkulan, son sözü söyleyen, her zaman saygı duyulan kişidir. Bu durum geçerliliğini günümüzde yavaş yavaş kaybetse de özellikle geçmişte baba, evdeki iktidarın sembolüdür. “Baba Neredesin?” adlı hikâyede babaya hem saygı duyulmakta hem de babadan çok çekinilmektedir. Bu durumlar, hikâyede çocuk tarafından sarf edilen şu sözlerden de anlaşılmaktadır:

Memleketi, göçümüzü anamı, babamı anlattım. Fark ettim ki babamı anlatırken boğazıma bir yumruk oturuyor. (s. 32)

“Babanın lafından çekinirim açıkçası.” “Babamdan çekinmeyen mi var?” dedim. (s. 37)

Türk aile yapısında aileler her zaman fedakârdır. Çocuklarının hiçbir konuda sıkıntı çekmesini istemezler. Aileler, çocuklarının iyi bir işe girmesini kendilerine gaye edinmişlerdir. Baba veya anneler, çocukları kendi işlerini bulamadıkları zaman devreye girer ve onlar için iş ararlar. Tüm özverilerini çocuklarına karşı gösterirler. “Ah Mercimeğim” adlı hikâyede baba, çocuğunun iş sahibi olması için elinden geleni yapar:

Askerden döndüğümde babam, “Esnaf mı olmak dilersen, yoksa masa başı bir iş mi?” dedi. (s. 16)

“Bahar Eyyamında Bülbül Sesinde” adlı hikâyede de baba, çocuğunun iş konusunda kendi çektiği eziyeti çekmesini istemez. İş bulabilmek için çocuktan çok babası çabalamış, kendisinin imkânı olmamasına rağmen çocuğuna iş bulmak için elinden geleni yapmıştır:

Ben kendi düştüğüm çamurlu yollara oğlumu da neden çekeyim? (s. 66)

Biz bu oğlanı sazcılık işinden çekip çıkaralım. Başka bir geçim kapısı çalalım. Gerekirse beraberce yola düşelim. Siyasetçi kapısı kollayalım yahut bir yerden bulup dükkân açalım. (s. 67)

“Köfte Ekmek” adlı hikâyede de oğluna her anlamda yardım eden bir baba vardır. Bir ilçede annesi, babası eşi ve çocuklarıyla birlikte yaşayan ve esnaf lokantası olan bir adam, eşinin baskı ve ısrarlarıyla şehir merkezinde yeni bir işe adım atacaktır. İşin maliyetli olması ve kendisine bu zamana kadar yardım eden babasını geride bırakmak istememesi nedeniyle ne yapacağını bilemez. Bu işe adım atmasa karısının evdeki düzeni bozacağını da düşündüğü için kendisini arada kalmış hisseder. Bu durumu babasına anlattığında ise babası, yeni iş açma düşüncesine oldukça ılımlı yaklaşır:

-Belki de kız haklı. Kâr edebilir bu iş. Hele biraz araştır bakalım. (s. 80)

Babanın, anlatılan işi çok anlamasa da olaya bu şekilde yaklaşması ve bu işin kurulmasını kabul etmesi, sırf oğlunun daha fazla üzülmemesi istememesindedir. Baba, oğlunun evindeki huzur bozulmasını diye sadece manevi değil maddi anlamda da oğluna yardım etmiştir. Bunu da oğlunun söylediği şu sözlerden anlıyoruz:

-Bizim evde huzurumuz kaçmasın diye razı oluyor babam. Göçü yükleyip, tarla tapan satıp yola düşeceğiz haberin olsun. (s. 85).

Hikâyelerden verilen örneklerden de anlaşıldığı gibi babaya saygı duyma, babadan korkma, ailenin çocuklarına karşı her zaman fedakâr olması ve her konuda yardım etmesi gibi durumlar, hikâyelerin Türk aile yapısına uygun özellikler barındırdığını göstermektedir.

3.5. Evlilik

Evlilik yaşamın geçiş dönemlerinden biri olup bu süreçte yaşatılan çeşitli gelenekler, bir toplumun kültürünün önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Artun, 1998: 85). Evlilik müessesinde dayatılan bazı toplumsal normlar, uymamız istenen kültürel kalıntılar vardır. Mustafa Çiftçi de “Ah Mercimeğim” adlı hikâyesinde toplumun baskıladığı bu hususlara vurgu yapmıştır. Hikâyede genç delikanlı kendisinden yaşça büyük bir kıza sevdalanmıştır. O kıza evlenmek ister. Ancak delikanlının sevdalandığı kız duldur ve bir hastalığı vardır. Toplum tarafından genç bir delikanlının hem kendisinden yaşça büyük hem de dul bir kadınla evlenmesi uygun görülmemektedir. Bu nedenle genç delikanlı, etrafındaki insanlardan ve ailesinden çekinir. Bu mevzuyu anlatmaya yeltendiği sırada da annesinin tepkisiyle karşılaşır:

-Deli gobel dur ecik. Bu kızın yaşını hesaba vurdun mu hiç? Biz millete ne derik? Bir evin bir oğluna dul kadın mı layıktı, aşk olsun size demez mi millet? Hem sadece yaşı mı bir de hastalığı var oğlum? (s. 18-19)

“Hayırdır ana?” dememe kalmadan başladı konuşmaya: Ben senin bir bakışın yere düşsün istemem. Ortalıkta kız mı kalmadı da sen dul bir illetli kıza meylettin. (s. 19)

Türk toplumunda genelde erkekler askere gidip geldikten sonra işleri de varsa aile veya yakın çevredeki akrabalar, kendilerine göre iyi olduğunu düşündükleri bir kız bulup onu evlendirme çabasına girerler. Bu durum toplumumuzda geçmişten günümüze taşınan bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır. “Ah Mercimeğim” adlı hikâyede de askerden gelip işini bulan genç için hemen kız aramaya başlamışlardır:

İşte o günlerde anam ve bacılarım kız arıyorlardı. Ama ben tıngırdıyordum. Yani işin dalgasındaydım. Hemen evlenmeye niyetim yoktu. (s. 16)

“Şart mı hemen evlenmem? Ecik durun bakalım kızlar.” dedim bacılarıma. (s. 16)

Toplumumuzda görücü usulü evliliklerde, önce evlenecek olan erkek ve kadın tanışır. Bu tanışma aşaması genellikle evde ve aileden birkaç kişinin olduğu bir ortamda gerçekleşir. “Ah Mercimeğim” adlı hikâyede de evlilik öncesi görüşme aşamasında teyzenin evinde toplandığı, aynı ortamda da konuşmanın gerçekleştiği görülmektedir:

Âdet gereği Aslı'nın teyzesinin evinde bir araya geldik. Bir odada ben ve Aslı baş başaydık. Ben çok şey anlatırım diye umut ediyordum ama insan çok dolunca konuşamıyormuş. (s. 21)

Bahsi geçen hikâyede evliliğin, toplumumuz tarafından benimsenmiş bazı kurallar çerçevesinde olması gerektiği vurgulanmıştır. “Ah Mercimeğim” adlı hikâyenin Türk toplumundaki evlilikle ilgili töre ve geleneklere uygun olarak inşa edilmiş olması, yaşanan yörede bu unsurların sürdürüldüğünün delilidir.

3.6. Halk İnançları

“Halk inancı, dinin halka göre algılanış ve hayata geçiriliş biçimidir” (Kalafat, 1999: 88). İslam inancında aynı ortamda bulunmayan bir başkası hakkında konuşmak uygun görülmemektedir (Hucurât 49/12). Toplumumuz da bu inancı gereği dedikodu yapanları hoş karşılamamaktadır. Bu nedenle halk dilinde insanlar, dedikodu yapmaktan uzaklaşsın diye çeşitli söylemlerde bulunmuşlardır. “Ah Mercimeğim” hikâyesinde bu söylemler karşımıza şu şekilde çıkmıştır:

*Yok muydu ceviz dibinde dedikodu edip **dilini domuz etine değdiren?** (s. 8)*

*Aslı'm öyle biriydi ki dedikodu edip **kanlı et yemez**, yanında da yedirmezdi. (s. 8)*

“Baba Neredesin?” isimli hikâyede geçen bir halk söyleminde peygamberimizin bir hadisi, bu söylemin arka planını oluşturmuştur. Peygamber Efendimiz gece hiç kalkmadan sabaha kadar uyuyan bir kişiden bahsedene şu şekilde cevap vermiştir: *“Şeytan onun kulağına bevletmiştir (işemiştir)” (Buhari, Sahih-i Buhari,*

Teheccüd Namazı 19, 11). “Baba Neredesin?” isimli hikâyede çok uzun süre uyuyan kişilere benzer şekilde “şeytan koynunuza işemiş” ifadesi kullanılmıştır:

*Öğlen oldu. Yeter yatmayın. **Şeytan koynunuza işemiş, terlemiştir.** (s. 31)*

Bu sözler, yaşanan yörede bu tarz ifadeler kullanılarak insanların olumsuz eylemlerden vazgeçirmeye çalışıldığının göstergesidir.

3.7. Yöresel Kelimeler

Hikâyelerde sıkça karşımıza çıkan yöresel kelimeler, yalnızca hikâyelerin geçtiği yörelere ait değil, Anadolu’nun bazı bölgelerinde de kullanılmaktadır. Hikâyelerde karşımıza çıkan yöresel kelimeler şu şekildedir:

*Ben Allah’tan başka hiçbir şeyden korkmam ama bacılarımın dilinden **yıldırım.** (s. 9)*

*Bizim mahallenin **capcık** kızları bile hakkını teslim eder. (s. 9)*

*Mercimeğim; yani küçüğüm, **bicimciğim.** (s. 11)*

*Benim sırtımda **laci** bir damatlık olacak. (s. 12)*

*Bacılarım **vulu vulu** ederek ağlaştılar. (s. 20)*

*Terzi **gıfır gıfır** dönecekti etrafımda. (s. 42)*

*Bakkaldan avuç avuç fındık fıstık alıp millete **hoşgeşlik** geçtiğini bilirim. (s. 50)*

*Çekirdek zaten sivilce yapıyor bacanak biraz **düdüğümüzü** tutup, yemiyek. (s. 50)*

*Seneye başlarsın, omuzların dikleşir. Şimdi çok **çörüksün** diyordu. (s. 23)*

*Ben bunu hiç **meysizmezdim.** **Sıracalı**, hastalıklı bir şeydi. Döverdim bunu ben. (s. 26)*

*Kafan yine **yağlı keteler** gibi olmuş. (s. 26)*

*Kocaman ayaklarıyla **hel hel yürüyen** bir insan. (s. 31)*

*Hocalarını burada gören öğrenciler de bir bir alışır buraya. Ha bir de **ekeleşmiş** garsondan uzak dur. (s. 86)*

Hikâyelerde genç-yaşlı fark etmeksizin pek çok kişi tarafından yöresel kelimeler sıkça kullanılmıştır. Yöresel kelimelerin bu denli çok kullanılması, hikâyelerin dilinin doğal ve içten olmasını da beraberinde getirmiştir. Okuyan kişi kelimelerin aşinalığı ile kendi yöresine, köyüne gitmekte, hikâyenin olay örgüsü içerisinde kendine yer bulmaktadır.

3.8. Ağız Özellikleri

Ağız; doğal bir biçimde meydana gelmiş, genellikle dost veya aile etrafında, bağlı oldukları yöreden uzun bir zaman ayrı kalmamış insanlar tarafından kullanılan, ciddi yerlerde ve yazı dilinde kullanılmayan yöresel konuşma şekilleridir (Demir,

2002: 114). Çiftçi'nin hikâyelerinde ağız özelliğiyle konuşmalar şu şekilde geçmektedir:

*Babam, istese altıma araba çeker, **ecik** silkelense milyar para çıkarırdı.* (s. 8)

*Biz millete ne **derik**?* (s. 18)

***Gidek** bir pantolon da sana **diktirek**.* (s. 43)

*Gel bizim evde **çimek** kardaşım.* (s. 46)

*Bizim evde **yunur**, yıkanır, ihlamur içer, sonra da uyurduk.* (s. 46)

*Babam **ehtiyar** oldu bacanak.* (s. 48)

*Sadece sen git, biz burada **bekliyek sabredek**.* (s. 24)

*Bizim çekirdeğimiz millete dert olmuş. Çekirdek de mi **yemiye**?* (s. 50)

***Get** Allah'ını seversen sen.* (s. 59)

*Ne dedi **gurban olduğum**?* (s. 60)

*Hay kırılınsın o saz da sen de kurtul biz de **kurtulak**.* (s. 60)

*Aman kız sus! Gören, duyan olur. Cabir'in karısından bile hayır yok derlerse ne **ederik**.* (s. 60)

*İç **göyneğimle** yatar, sabah hemen giyerim üstümü.* (s. 61)

*Yok yok, herkes gider de sazım kıyamaz bana. Beni koyup **gidebilemez**.* (s. 61)

*Dükkânın dışına bir **hoporlö** koydum.* (s. 63)

*İfakat daha eve **komaz** beni.* (s. 71)

*Aç karnımızı ustamla beraber **doyurak** dediydim.* (s. 72)

***Ezrail** bir kere yokladı ya öbür sefere acep nedir hükmümüz?* (s. 73)

Görüldüğü gibi yazar hikâyelerde, sık sık hikâyelerin geçtiği yörelerin ağız özelliklerini kullanmış, böylece anlatım daha samimi bir hale gelmiştir. Hikâyelerde geçen olayların resmî ortamlardan uzak, köy yaşamına yakın yerlerde geçmesi ağız unsurlarının artmasını beraberinde getirmiştir.

3.9. Deyim

Ömer Asım Aksoy (2017: 52) deyimini şu şekilde tanımlamaktadır: “Bir kavramı, bir durumu ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da *tümce*.” Ele aldığımız hikâye kitabında anlatımı etkili kılmak amacıyla deyimlere sıkça yer verilmiştir:

*Aslı uğruna **dirsek çürüttüm**.* (s. 8)

*Önüme kim gelirse bir şeyler **sayıp döküyordum** ama ne dediğimi anlamıyorlardı.* (s. 12)

Sen de anam olarak benim için kılıç çalsan. (s. 13)

Minderi kokladıkça içim kabardı. (s. 14) [TDK’de aynı anlama gelen deyim “içi bulanmak” şeklinde geçmektedir.]

Tüm mahalledeki koca avratları, kirli pasaklı kızları bir bakışınla un ufak etseydin. (s. 15)

Artık iyileşmesinden umudu kestiğim, olur olmaz kanayan bir yarayla yaşamaya alıştım. (s. 15)

Kolu kanadı kırık serçeler gibi ortada kalmıştım. (s. 36)

Ben çok şey anlatırım diye umut ediyordum ama insan çok dolunca konuşamıyormuş. (s. 21) [TDK’de aynı anlama gelen deyim “ümit beslemek” şeklinde geçmektedir.]

İçim içimi yedi. Sonunda dayanamadım. (s. 43)

Anladım ki bacanak demekle baltayı taşa vurup Türkan’ın ağzına laf verdik. (s. 44)

Göz gözü görmüyormuş ama babam bizim trene bindiğimizi görmüş. (s. 55)

Hani Türkan’ın mahsustan yanlış ölçü alıp bizi maymun ettiği pantolonları... (s. 58) [TDK’de aynı anlama gelen deyim “maskaraya çevirmek” şeklinde geçmektedir.]

Bizim eşyalar geldi gelmesine ama yolda rüzgâr ve yağmur anasını ağlatmıştı eşyanın. (s. 25)

Babam: “Hah, her boyayı boyadık, fıstığın yeşili kaldıydı.” (s. 34)

Ben kara kara düşünüyordum. (s. 39)

Güzelim buralarda yatıp durma. Kalk yerine yat. Böyle tilki uykusunda ne perişan olursun... (s. 61)

Ama İfakat bıçak gibi kestirip atınca kısıdan döndü laf virajını. (s. 69)

Bu sözün üstüne mutfaktaki tezgâhın mermeri buz gibi oldu, taş kesildi her yer. (s. 70)

Ben Demet’in ciğerini bilirim. (s. 81) [TDK’de aynı anlama gelen deyim “ciğerinin içini bilmek” şeklinde geçmektedir.]

Sonra eve vardım. Demet tavşan uykusunda tabii. (s. 85) [TDK’de aynı anlama gelen deyim “tilki uykusuna yatmak” şeklinde geçmektedir.]

Ama işte yüce Mevla garip kulunu görmüş ve haydi yürü demişti. (s. 63) [TDK’de aynı anlama gelen deyim “Allah yürü ya kulum demiş” şeklinde geçmektedir.]

Atan deden hayrına mı dağıtırsın bu kadar köfte ekmeği? (s. 95) [TDK’de aynı anlama gelen deyim “babasının hayrına” şeklinde geçmektedir.]

Ele aldığımız hikâye kitabında Çiftçi, halk kültürü unsurlarından deyimlere sıkça yer vermiştir. Bu durum, yaşanan yörede deyimlerin canlı bir şekilde kullanıldığının delilidir.

3.10. Alkış (Dua)

Bazı durumlarda doğal halleriyle bazense çeşitli unsurlarla birleşerek gelecek nesillere iletilen alkışlar (Kapağan, 2014: 801) iyi dilek temennilerinde bulunmak için kullanılan kalıplaşmış sözlerdir. Alkışların en bariz özelliği; teslim olmayı, umut etmeyi, inanmayı içinde barındırmalarıdır. Bu sözler, genel olarak bir kişiden görülen iyiliğin karşılığında söylenmektedir (Kaya, 1997: 99). *Ah Mercimeğim* kitabında yer alan alkışlar şu şekildedir:

Hayırlı olsun! *Büyük adamlara karıştın bacanak.* (s. 43)

İçimden dua ettim Allah vere de Türkan dükkânda olmasa diye. (s. 43)

“Hayırlı işler” *dedik ama Yunus, kafayı çoktan makineye gömdüğü için karşılık vermedi.* (s. 45)

Türkan evleniyor diye hayırlı olsuna gelmişler. (s. 57)

Ben anlattıkça anam dinledi. “Hayırlısı...” dedi. (s. 85)

-Allah Allah, yahu nasıl edelim? Şu kadarı işini görür mü?

-Canın sağ olsun. (s. 98)

Sen benim hatırıma okudun. Duam her daim senin için. (s. 99)

Hikâyelerde kullanılan alkış ifadeleri, teslimiyeti ve iyi dileği belirtmek amacıyla kullanılmıştır.

3.11. Kargış (Beddua)

Eski Türkçede “kargış” şeklinde geçen beddua; bir insanın karşısındaki kişi tarafından bir kötülük gördüğünde içindeki öfke ve hırsıyla söylediği kötü temenni ve düşüncelerini içeren kalıp haline gelmiş sözlerdir (Çobanoğlu ve Çobanoğlu, 2015: 1). Hikâyelerde yer alan kargışlar şu şekildedir:

Ulan çekeyim şunun tesisat kablolarını da ortada kalsın hıyar herif. (s. 66)

Gelmesin zıbarsın yatsın dükkânda. Ayağını çeke çeke itler gibi gebersin. (s. 71)

Eeh, çeneni çek Cabir! Zıbar yat sen! Benim dizim başlayacak. Diziye beklerim ben. (s. 61)

Hikâyelerde kargış ifadeleri, alkışa göre daha az kullanılmıştır. Genellikle insanların öfke duygularının neticesinde ortaya çıkan kargış sözlerine, kötü dilekte bulunmak amacıyla başvurulmuştur.

3.12. Argo ve Küfür

Argo veya küfür, gündelik hayatta insanların öfkelerini dile getirmek amacıyla sarf ettikleri sözlerdir. Bu sözler toplum tarafından hoş karşılanmaz. Hikâyelerdeki karakterler, çok sinirli oldukları anlarda kızgınlıklarını argo kelimeler kullanarak veya küfrederek dile getirmişlerdir:

*Marmaris'te kocan olacak **zırto** hangi dilden anlar.* (s. 15)

***Deli göbel** dur ecik.* (s. 18)

***Beleş** çekirdek yiyebilmek uğruna **Nokta**'da sabahtan gece yarısına kadar çekirdek satmaya başladı.* (s. 29)

***Deli dümbelek** dedim içimden.* (s. 44)

*Ne yapıyorsunuz lan **berduşlar!*** (s. 57)

*Öğretmen diyen dillerine kurban olduğum, senin kimliğin yok. Baban olacak **illetli** çıkartmadı daha.* (s. 33)

*Bu kadın, bu herifin tutmasıdır, kapatmasıdır demiş. Bu çocuklar **piç** demiş.* (s. 35)

*Fransa'dan **para ateşlenmezse** bu ocak yanmıyor işte, anla kuzum.* (s. 69)

*Beni mi soyacaksın **deyyus**.* (s. 72)

*Gülersin ya **zibidi**. Bu yaşa gelince bunlar hep aklına gelir adamın.* (s. 73)

*Ben batarken sizin firmanızın ismi için **dazgırlık** edemem.* (s. 93)

*Hemşireliğin kızları bildiğin **kahpe** diyorlar.* (s. 104)

*Suyu içerken aklımda hep **Demet** vardı. Kız **zilli** bizi ne hallere soktun diye kızdım.* (s. 83)

*Onlar il dışında **para ezmeye** ve ailecek gezmeye alıştı.* (s. 90)

Görüldüğü gibi hikâyelerde argo ve küfür içeren ifadeler oldukça sık başvurulmuştur. Buradan hareketle, o yörede yaşayan insanların günlük konuşma dilinde bu türden kelimeleri canlı şekilde yaşattığı sonucuna varılabilir.

3.13. Yemin

Halk içinde çoğunlukla “şart, kase, and” gibi adlarla bilinen yemin, karşıdaki kişinin inanmasını sağlamak için Yaratıcı’yı veya toplumun bazı mukaddes değerlerini tanık göstererek sarf edilen birtakım sözlerdir (Uçar, 2017: 134). Hikâyelerde yeminler karşıdaki insanı inandırmanın yanı sıra şaşkınlık, öfke ve heyecan duygularını ifade etmek için de kullanılmıştır:

*Aha, **vallaha da billaha da** Aslı istemiyordu bu işi!* (s. 12)

***Vallaha** Marmaris'teki herifi istemiyor.* (s. 12)

*Ebem ölsün **iki gözüm önüme aksın** ki istemiyor.* (s. 12)

Yemin olsun Aslı'nın kokusunu alıyordum. (s. 14)

-Seviyorum!

-*Vallaha mı?*

-*Hem vallaha hem billaha.* (s. 21)

Ben yemini çökertince babam dosyayı kapatan hâkimler gibi oldu. (s. 21)

Yeminler, halk arasında yalnızca bir kimseyi inandırmak için değil çeşitli duyguların ifadesinde de kullanılmıştır. Çiftçi'nin hikâyelerinde de benzer bir kullanım söz konusudur.

3.14. Lakap

Kişinin kendisinin seçemeyeceği, değiştiremeyeceği lakaplar çoğunlukla kaynağını; o şahsın fiziksel niteliklerinden, geldiği yerden, eğitim durumundan, yapmış ya da yapmakta olduğu meslektan almaktadır (Mustak, 2001: 886). Hikâye kitabında yer alan lakap unsurları şu şekildedir:

-*Kim ki baban?*

-*Sarı Üsüyün derler.* (s. 59)

Bizim hanımın babası Kütük Sülo Fransa'dan para göndermezse ben biterim. (s. 61)

Uykucu Duman uzanıp almadı parayı. (s. 98)

Lakaplar kimi zaman olumlu kimi zamansa olumsuz manalar içerebilmektedir. Hikâyelerde zikredilen lakaplar, kaynağını bazen “Sarı Üsüyün” söyleminde olduğu gibi insanların fiziksel özelliklerinden, bazense “Kütük Sülo”, “Uykucu Duman” söyleminde olduğu gibi bireylerin olumsuz vasıflarından almaktadır.

3.15. Ölçülü Sözler

Ölçülü sözler, dizelerin ve hecelerin birbiriyle denk olarak kullanıldığı ve ahenkle söylendiği sözlerdir. Duygu ve düşünceleri az sözcükle sanatlı bir şekilde anlatan bu sözler, gelişigüzel söylenmemiştir; şiir şeklinde olduklarından ölçülüdür. Çoğunlukla üçlük, dörtlük şeklindeki bu sözler, şairleri unutulması nedeniyle folklorun araştırma alanına dâhil olmuştur (Tan, 1986: 9). Karakterler, hikâyelerin bazı yerlerinde duygu ve düşüncelerini kafiyeli bir biçimde ifade ederek ölçülü sözler sarf etmişlerdir:

Uzun işler kısa oldu.

Zor işler kolay oldu.

Konuşanlar sustu.

Susanlar konuştu.

İki aile de anlaştı. (s. 21)

Billur fesinden kekilleri çıkardı.

Turnaları uçurdu.

Sürmeleri gözlere çekti.

Gelinleri sele verdi.

Yâr selamını yele verdi.

Sonunda yoruldu.

Alnını sildi. (s. 60)

Bir rüzgâr esti say. Bozkırın düzünden bir yel esti, beni uçurdu say. (s. 18)

Bir rüzgârdı esti geçti kıymet bilemedik. Su akarken kabımızı dolduramadık. (s. 64)

Hikâyelerde ölçülü sözler kullanılarak anlatımın durağan olduğu yerlerde kafiyeli ifadelerle akıcılık sağlanmış ve okuyucunun dikkati canlı tutulmuştur.

3.16. Halk Çalgısı

Türk halk müziğinde birbirinden farklı enstrümanlar bulunmaktadır. Bu enstrümanlar; nefesli, telli ve vurmali olarak üçe ayrılmaktadır. Bağlama veya saz, Türk halk müziğinde en çok kullanılan telli çalgıdır. Çiftçi de bir hikâyede saz enstrümanına yer vermiştir:

*Cabir Usta hiç sesini çıkarmadan **sazını** alıp yan odaya geçti. (s. 60)*

*Benim derdimi bir şu **saz** anlar diye duvara baktı ama sazı içeriye astığını hatırladı. (s. 61)*

Halkın duygu ve düşüncelerinin ifadesi olan türküler, pek çok müzik aletiyle icra edilebilmektedir. “Bahar Eyyamında Bülbül Sesinde” isimli hikâyede Türk halk müziğinde sıkça kullanılan müzik aletlerinden sazın ismi geçmektedir.

3.17. Çocuk Oyunları

Pertev Naili Boratav oyunu “Çocukların ve daha az ölçüde büyüklerin -günlük geçim didinmelerinden ayırabildikleri boş zamanlarında- herhangi bir üretim çabasını ya da başka çeşitten bir hizmeti zorunlu kılmadan, sadece eğlenme yolu ile dinlenmelerini sağlayan eylem.” şeklinde tanımlamaktadır (1999: 232). “Baba Neredesin?” adlı hikâyede “Japon Kale” isimli bir oyundan bahsedilmiştir:

*Memleketteyken **Japon Kale** diye bir oyun oynardık. Herkesin kendi küçük kalesi vardı. Gol yemek yok ama gol atmak için çırpınmak var. (s. 27)*

“Baba Neredesin?” adlı hikâyede “Japon Kale” oyununun nasıl oynandığından az çok bahsedilmektedir. Bu oyun, Boratav’ın oyun tanımına uygun olarak çocukların ya da büyüklerin oynayabileceği, eğlenme amacıyla oluşturulmuş bir oyundur.

3.18. Hikâyelerde Adı Geçen Tanınmış Şahsiyetler

Hikâyelerde bozlak havasının önemli isimlerinden Muharrem Ertaş, tüm Türkiye’nin kıymet verdiği halk ozanlarından Âşık Veysel, Mahzuni Şerif, Neşet Ertaş ve cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın isimleri zikredilmiştir:

*Gelin arabamız Mercedes olacak. Belki **Özal** bile gelir nikâhıma.* (s. 12)

*Birinciye **Neşet**, ikinciye bu Cabir gelir demezler mi?* (s. 60)

*Sizin memleketten **Neşet** satıyor. Çorum’dan **Mahzuni**, Sivas’tan **Veysel**, hatta koca **Muharrem** satıyor da sen niye satmayasın?* (s. 64)

*Şimdi rahmetle andığımız **Neşet Usta**’mızın nur içinde yatası babası **Muharrem Ağa**’mızdan bir türkü, ardından da hepimizin sevdiğine inandığım bir oyun havası gelecek.* (s. 66)

Hikâyelerde adı geçen tanınmış şahsiyetler; çoğumuzun sevdiği, değer verdiği, eserleri günümüzde farklı şekillerde icra edilen halk ozanları ve bir dönem halkın sempatisini kazanmış bir devlet adamıdır.

4. Sonuç

Mustafa Çiftçi, çocukluk ve gençlik dönemini Yozgat’ta geçirmiş olması nedeniyle o bölgenin insanına, yaşantısına ve folkloruna hâkimdir. Bu nedenle Çiftçi, Anadolu insanını konu edindiği hikâyelerini, geleneksel aile yaşamı ve sözlü kültür unsurları üzerine inşa etmiştir.

Halk kültürünün yoğun bir şekilde hissedildiği *Ah Mercimeğim* adlı hikâye kitabında yer alan kültürel unsurlar on sekiz başlık altında incelenmiştir. Bu unsurların içerisinde en çok ön plana çıkanlar “deyimler” ve “ağız özellikleri”dir. Çiftçi’nin hikâyelerinde bu iki unsuru öne çıkarması, anlatı diline canlılık ve samimiyet kazandırmıştır. “Halk mutfağı, halk giyim kuşama, mahalle yaşamı, Türk aile yapısı, evlilik, halk inançları, alkışlar, kargışlar ölçülü sözler, argo ve küfürler, yemin sözleri, lakaplar” hikâyelerde dikkati çeken diğer unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca hikâyelerin geçtiği yörelere ait bazı kalıp kelimelerin mizahi bir dille kullanılması, ilgi çekici ve renkli bir söyleyişi ortaya çıkarmıştır.

Mustafa Çiftçi’nin diğer eserlerindeki halk kültürü unsurlarının da saptanması; daha önce yalnızca kendi yöresinde duyulan, bilinen ancak o yöreden uzak kimseler tarafından bilinmeyen farklı deyim adlandırmalarının, yöresel kelimelerin, ağız özelliklerinin ve çeşitli geleneklerin ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Kaynakça

- AKSOY, Ö.A. (2017). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- ARTUN, E. (1998). Tekirdağ Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri: Doğum-Evlenme-Ölüm. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 9-10, 85-107.
- AY, G. ve BAKIR, S. (2008). Giysileri Koruyup Yaşatmada Standartlık: Yozgat Yöresi Kadın Giyimi Teknik ve Kalıp Çizimlerinin Örnek Çalışması. M.T. Koçkar (Ed.), *Halk Kültüründe Giyim-Kuşam ve Süslenme Uluslararası Sempozyumu Bildirileri* içinde (310-318. ss.). Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları.
- AYKAÇ, O. (2019). *Geçmişten Günümüze Ortaoyunu Geleneği*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- BOLAT, T. (2020). Mustafa Çiftçi'nin Hikâyelerinin Tematik Olarak Değerlendirilmesi. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi*, 28, 119-145.
- BORATAV, P.N. (1999). *100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- BUHARİ (2009). *Sahih-i Buhari*. İstanbul: Beka Yayınevi.
- ÇİFTÇİ, M. (2021). *Ah Mercimeğim*. 7. baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÇOBANOĞLU, Ö. ve ÇOBANOĞLU, S. (2015). Türk Halk Kültüründe Konuşmalık Türler Bağlamında Sözel Nasihatler, Dua ve Beddualar. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 4, 1-32.
- DEMİR, N. (2002). Ağız Terimi Üzerine. *Türkbilig Dergisi*, 4, 105-116.
- ERDÖL, G. (2020). Mustafa Çiftçi'nin Öykülerinde Evliliğe Bakış. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 1, 103-115.
- <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 12.04.2022)
- KALAFAT, Y. (1999). Türk Dünyası Tarih Çalışmalarında Halk İnançlarının Önemi. *Milli Folklor*, 44, 88-90.
- KAPAĞAN, E. (2014). Gök Tanrı İnancı ve Bu İnanç Sisteminin İçinde Alkış, Dua ve Dilekler. *Turkish Studies*, 9, 801-810.
- KAYA, D. (1997). Dua ve Beddualar. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 4, 99-121.
- Kur'an Yolu Meali* (2018). İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- MUSTAK, C. (2001). Geçmişten Günümüze Buldan'da Kullanılan Lakaplar. İ. Ertuğrul ve T. Tok (Ed.), *Buldan Sempozyumu Bildirileri* içinde (880-885. ss.). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Yayınları.

- ÖRNEK, S.V. (1977). *Türk Halkbilimi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- TAN, N. (1986). *Folklorumuzda Ölçülü Sözler*. İstanbul: Halk Kültürü Yayınları.
- UÇAR, A. (2017). Talip Apaydın'ın *Yoz Davar* Romanında Halk Bilimi Unsurları. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 9, 128-143.